

مجموعه

حرم

www.ketab.ir

حسنا استراحت

سرشناسه : اشراقی، حسنا-
عنوان و نام پدیدآور : در حریم صبر / حسنا اشراقی.

مشخصات نشر : قم: مشهور، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری : ۸۰ ص.

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۸-۳۰۲-۰

وضعیت فهرست نویسی : فیا

یادداشت : واژه‌نامه.

موضوع : ۱. صبر -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام. ۲. صبر -- احادیث شیعه.

۳. صبر -- جنبه‌های قرآنی

رده بندی کنگره : ۱۳۹۲ ۵۴ الف / ۲ / ۲۸۹ BP

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۶۳۲

شماره کتابشناسی ملی : ۲۹۲۵۰۲۰

انتشارات مشهور

در حریم صبر

حسنا اشراقی

مؤلف:

مشهور

ناشر:

مجلس شورای اسلامی

صفحه آرای:

شمارگان:

اول ۱۳۹۲

نوبت چاپ:

طه علی

چاپ:

۲۴۰۰ تومان

قیمت:

۹۷۸ - ۹۶۴ - ۵۳۸ - ۳۰۲ - ۰

شابک:

دفتر فروش:
انتشارات مشهور

● قم: خیابان ارم / پاساژ قدس / طبقه پایین / پلاک ۵ / تلفن: ۳۷۷۴۶۸۰۶ - ۳۷۷۴۶۸۰۵

● دفتر مرکزی: خیابان سمیه / کوچه ۲۶ / پلاک ۸ / تلفن: ۳۷۸۳۸۹۱۱ - ۳۷۸۳۱۶۴۶

❦ فهرست ❦

۵.....	سلام
۹.....	پیشگفتار
۱۴.....	مقدمه
۱۷.....	حقیقت ایمان
۱۹.....	مراتب ایمان
۲۱.....	مزایای ایمان
۲۳.....	تسلیم
۲۵.....	مبارزه با خوف و یأس
۲۹.....	بحث قضا و قدر
۳۴.....	مصائب و بلا یا مولود توفیقاتند
۳۶.....	بلا چیست؟
۴۰.....	مرگ
۴۱.....	نفس چیست؟
۴۴.....	اخلاص در نیت چیست؟
۴۷.....	فضل صبر
۴۷.....	اقسام صبر

۴۸	صبر بر مصائب
۴۹	چگونگی برخورد بر مصائب
۵۱	از دیگر طرق برخورد با مصیبت
۵۴	در مأوی دعا
۵۶	ذکر یا ورد
۵۷	ذکر عارف
۵۸	صبر بر امراض
۵۹	صبر - میل
۶۱	صبر بر طاعات
۶۱	صابرین کبیر انبیاء الهی هستند
۶۳	صبر بر ظلم
۶۴	صابرین مأجورند در دنیا و عقبی
۶۵	صبر بر معاصی
۶۶	مقابله با هواهای نفسانی
۶۷	صبر بر آزردها
۶۸	صبر بر فقر
۷۰	صبر بر حرص
۷۲	صبر در آینه عرفان
۷۶	خوش گمانی به حق
۸۰	فهرست منابع

■ سلام

به راستی سر سلام در چیست؟

بیان سلامی در ابتدای هر برخورد و شایسته‌ای از جمله تعارفات و رسوم روزمره در فرهنگ اسلامی مرسوم گشته است. در پیش از اسلام در میان آیین نصارا رسم بوده در آغاز برخورد هر دست بر دهان می‌گذاشتند. ایرانیان به نشانه ادای سلام، خم می‌شدند اروپایی‌ها کلاهشان را برمی‌داشتند، اعراب در قیل از اسلام حیاک... می‌گفتند. اما خلاقیت اسلامی در ابداع واژه سلام بوده است. کلمه سلام جایگاه ویژه‌ای در آداب اسلام داراست.

سلام در مجموعه اسماء الحسنی الهی قرار دارد. بدین ترتیب بنده‌ای که معرفت به معانی وزین و رفیع مفهوم سلام بیابد، با ارائه بیان آگاهانه سلام شوکت پروردگار را به ذهن و قلب خویشتن و طرف مقابلش متبادر می‌نماید.

پیغمبر اکرم ﷺ مؤکداً به اظهار سلام تأکید می فرمودند. «إِنَّ السَّلَامَ اسْمٌ مِنْ أَسْمَاءٍ ... فَأَفْشَوْهَا بَيْنَكُمْ»^۱؛ سلام اسم خداست، سلام را افشا کنید و رواج دهید.

سلام در آیات قرآنی نیز منعکس است به طوری که در آیه ۲۳ سوره مبارکه حشر به سلام اشاره گشته «هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ وَالْمُؤْمِنُ»

سه آیه پایانی سوره حشر و شش آیه نخست سوره حدید بسیار مورد عنايت اهل معرفت و معنی می باشند. در میان روایات اهل بیت نیز آثار و تفاسیر مهمی برای آیات فوق الذکر به رشته تحریر درآمده^۲ (السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهِيمُ الْعَرَبِيُّ الْحَبَارِيُّ)^۳.

در سیره آل الله نیز به سلام عنايت گشته، منقول است حضرت زهرا (علیها السلام) پس از درگذشت حضرت خدیجه (س) در رثای ایشان بی تابی می کردند. روزی پیامبر اکرم ﷺ را مورد خطاب قرار دادند که مادر من کجاست؟ جبرئیل امین نازل شد و به ساحت مبارکشان عرض کرد: «إِنَّ رَبَّكَ يَأْمُرُكَ تَقْرَأَ عَلَي فَاطِمَةَ السَّلَامِ»؛ همانا خدایت امر می کند که به فاطمه سلام بفرستی و زمانی که پیامبر معظم اسلام، سلام ذات حق را به راضیه مرضیه ابلاغ فرمودند، آن بانو اظهار کردند: «إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ وَ مِنْهُ السَّلَامُ وَ إِلَيْهِ يَعُودُ السَّلَامُ»؛ خدای من خود سلام است و هر

۱- محدث نوری، مستدرک الوسائل.

۲- حویزی تفسیر نور الثقلین، اسماعیلیان، قم: ۱۴۱۵ ق، ج ۵، ص ۲۹۳.

۳- حشر/۲۳.

سلامی از او می آید و به او ارجاع می گردد و چنین مشی مصداق توحید صفاتی است؛ یعنی همه صفات نیک مؤمنین از خداست.^۱

سلام قادر است که ضامن برقراری امنیت اخلاقی در ارتباطات شود و به این ترتیب نافذ گناه می گردد. در نگرش فرهنگ اسلامی سلام سایه لطیف و خفی امنیت است، سلام نمایند و در امان باشید و با سلام وارد حریم ذات مقدس شوید.

در روایتی از امام باقر علیه السلام نقل شده که حضرت مؤمناً را مؤمنناً قرائت فرمودند. عبارت کامل حدیث «وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ الْقِي إِلَيْكُمْ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا»؛ اگر کسی به شما سلام کرد نگویید تو در امان نیستی.^۲

و این چنین برداشتی و سلام نمایانگر اخلاق اسلامی است. لذا اسلام مشهورترین و مشهودترین معاشرت یک اجتماع اخلاق گراست. سلام برای انسان بابصیرت یاد خداست. لَقَدْ رَبَّانِیْسْت. با سلام آغاز می کنیم که ملجأ و مفر ما در ورطه های بیم و بلا است.

۱- الخرائج و الجرائح؛ قطب الدین راوندی، مؤسسه النور، بیروت: ۱۴۱۱ هـ. ق، ج ۲، ص ۵۲۹.

۲- طبرسی، مجمع البیان، ج ۳، ص ۲۲۶.

■ پیشگفتار

راقم این سطور آنات و لحظاتی که به ایام عمر موسوم است را مصروف تحصیلات و مطالعات در عالم اسلامی نموده و مفتخر به تلمذ و درک محاضر اکابر اهل معرفت و فضیلت است.

بزرگانی که عرفان عملی و کاربردی و با نظر و غایت عزم راسخشان بوده، هرچند به سبب کاستی‌هایم اندک بهره‌ای از این اقیانوس بی کران الطاف ایزد منان حظ حقیره بوده؛ لکن قلت میزان این بهره منافی و ناقض سودمندی این نوشتار انشاءالله نخواهد گرفت.

و اما آنچه بر آنم داشت که متعرض شوم و جسارت به قلم فرسایی نمایم واقعه‌ای بود که حدوث آن برای جمیع جامعه مشترک و یحتمل است و سر سلامت برون آوردن از این گذرگاه خطیر تمرین نفس و عنایات حضرت حق را می‌طلبد. ورزش سهمگین تندباد مصائب و در پس آن نسیم صبر که خنکایش اثرات شدائد را التیام می‌بخشد.

هرچند امروز آموخته‌ام که اطلاق نابهنگام برای انواع مصائب صحیح نمی‌باشد، اما از کف دادن والدۀام آن روزها برایم نابهنگام بوده و در وادی حیرت و حسرت داغ مذکور قرار گرفتم. بحبوحه‌ای که شیرۀ جانم در آستانه خشکیدن بود، فصلی در برابرم گشوده شد و یا در تعبیر برازنده‌تری در معرض امتحانی قرار گرفتم که دو گزینه بیشتر در پیش رو نداشتیم؛ بزرگراه یقین و یا کورۀراه شک و وادادگی، یا در گذرگاه شک باید با ایمانم وداع می‌کردم و یا در مسیر یقین اکتسابات همه طول عمرم را برای شفای اندیشه‌ام و مرهم زخم‌هایم به کار می‌انداختم.

به نیکی در خاطرم هست، زمانی که ذر محضر آیت الله محمدهادی مروی رحمته الله درس عرفان می‌خواندم و از عرفان عملی‌شان نیز نصیب کثیر می‌بردم، هنگامی که در سال ۱۳۸۴ یک‌باره عارضه قلبی و مغزی دچار شدند، اظهار داشتند: در برابر بلیات و بیم‌ری‌ها مقاوم باشید و استقامت ورزید.^۱

اینجا بود که برایم اثبات گردید لطف گفتار صابری در لحظه‌ای

۱- مرحوم محمدهادی مروی از نخبگان عرفان نظری و عملی در روزگار متأخر بودند. این فقیه میرز عارف مشرب از طلاب برجسته و فاضل سلسله‌ای از عرفای نامور سده معاصر بودند. از اهم این اساتید می‌توان از حضرات آیات کشمیری، علی دامغانی، بهاء‌الدینی، محمدتقی بهجت (اعلی الله اجمعین) نام برد. مرحوم حاج آقا کشمیری از آخرین طلاب حلقه درس آیت‌الله آقا علی قاضی، ملقب به عارف المتأخرین ایرانی‌الاصل و ساکن نجف بوده‌اند. زیدگان عرصه آگاهی‌های عرفانی شادروان آقا علی قاضی را عالی‌ترین و معظم‌ترین عارف سده متأخر اعلام نموده‌اند.

مرحوم آیت‌الله محمدهادی مروی از اوایل انقلاب تا شهریور ۱۳۸۶ در مسند عالی‌ترین مقامات قضایی در نظام جمهوری اسلامی ایران بودند.

قابلیت‌هایی را دربردارد که مانع ویرانی‌ها می‌گردد. در آن ایام وضعیت وخیم روانی به وضوح یاد دارم در محاوره‌ای با حضرت آیت‌الله سید علی محقق داماد، حفظه الله، ناله کنان عقده دل از چرخ گردون گشودم و معظم‌له در پاسخ گله‌مندی‌هایم جواب بخردانه‌ای افافه فرمودند که داروی شفابخشم گردید: مصیبت عافیت است نه عقوبت، مقام صبر را تحصیل نما.

اوراق پیش رو سایه سار معارفی است که طرق وصول به منزلت صبر را معرفی می‌نماید و مترصد تصحیح سازه‌های فکری است که ساختار پیکر صبر بر بنای آن بنا می‌شود.^۱

به همین شیوه اخلاقیات با لحاظ امور معنوی توانایی دارند. نقش اساسی خود یعنی انسان‌سازی را ایفا نمایند.

لازم به یادآوری است، در بزنگاهی که عرفان‌های بنی‌ریشه و نوظهور کمین کرده‌اند تا معتقدات و باورهای بالادست جوانان سرزمین اسلامی‌مان را مورد دست‌اندازی قرار دهند، بز ماست که با ارائه پیام‌های عرفانی و نضج اخلاقیات و معاصرسازی این موضوعات رسالات خود را به اندازه بضاعت به‌جا آوریم.

عرفان عزلت‌نشین و خلوت‌گزین، هرگز پاسخگوی احتیاجات عصر

۱- حضرت آیت‌الله سیدعلی محقق داماد از علمای اعلام حوزه علمیه قم هستند که معظم‌له علاوه بر احاطه وسیع علمی دارای مقام والای اخلاقی و ظرافت‌های معنوی می‌باشند که خصایل شخصیت مبارکشان از اوان نوجوانی برابم درس آموز بوده. بزرگوار نوه دختری مؤسس حوزه علمیه قم حضرت آیت‌الله شیخ عبدالکریم حائری یزدی هستند.

معاصر نیست، بلکه رمز و راز عرفانی و جان‌مایه‌های موضوعات اخلاقی پسندیده است که عامه‌پسند گردند. داستان‌های عرفانی در آمیخته با ایهام و اشارات و تمثیل هرچند پوسته ظاهریشان منسوخ شده، اما مغزی دارند که زمان بیاتش نمی‌کند و قادرند به تقابل منطقی با نحله‌های عرفانی پوچ به خصوص از نوع نوظهورش برآیند.

این سؤال مطرح می‌گردد که چرا این نوبه، دغل‌بازان پوشش عرفان را برگزیده‌اند؟ دوران ایسم‌زدگی‌ها پایان پذیرفته و استعمار و مغرضین این بار با افزون راه‌های عرفان‌نما که فاقد بنیان عقلی و وجاهت علمی هستند و وارونه جلو دادن و قلب معانی برخی اصول اخلاقی - همانند عدالت و صلح و حق‌ورایی و غیره... که مشترک در میان اقوام توحیدی در پهنه گیتی است وارد کارزار فریب‌کاری گشته‌اند.

در فرازی از زمان به سر می‌بریم که بعد از نیم شتابان به بن‌بست رسیده و انسان مدرن جاری در پنجه دلهره و مضطرب از آتیه است، احساس ناامنی‌های مفرط اجتماعی بیماری‌های روان‌فزون روانی از ثمرات کاهش ارزش‌های اخلاقی است.

در این اوضاع و احوال شیاطین چون همیشه خلأها را به نیکی دریافته‌اند و بدخواهان مستمراً منتظر فرصتی به منظور تأمین سوءنظرهاشان برآمده‌اند، از این روست که عرفان‌های جدیدالتأسیس و عاری از هویت دینی و علمی بیش از پیش به سمع می‌رسند و با تبلیغات الوان بازار مکاره‌شان داغ‌داغ می‌شود.

الگوسازی و مصادیق عینی راهکار برخورد عالمانه با فتنه‌هایی از

این دبست است. بدین صورت تعالیم عرفانی و اخلاقی از دایره محفوظات ذهنی و آمال‌های ناشدنی قدم را فراتر می‌نهند و درمانگر آلام دنیا و مکفی به حال عاقبت می‌گردند.

امروزه که جلسات مشاوره‌های روان‌کاوی با انواع شگردها بیش از همیشه رونق یافته‌اند و ان‌شاء‌الله که فرهنگ استفاده از علم روان‌شناسی روز به روز ارتقا یابد، به حق است که روان‌شناسان مدقق و محقق ما در جریان روند درمان امراض روحی این پرسش را هم در وفور سؤالاتشان از بیمار در پرسش‌نامه‌ها بگنجانند که کیفیت و زاویه نگاه شما به صاحب عالم چگونه است؟ اساساً رابطه شما با خداوند یکتا در چه حد و میزانی است؟ در صورت وجود دیدگاه وحیانی از جانب بیمار راه‌های بازسازی سلامتی بی‌شمار وجود دارد.

■ مقدمه

فحص حوالی متروک صبر مقام این مجموعه است. صبر که در شمار اسماء الله نیز می گنجد، «و الله یبور» گرچه کلیه اسماء الله اسم ذاتند؛ اما به اعتبار ظهور صفات در آنها، اسم صفات و به واسطه ظهور افعال، اسم افعال نامیده می شوند.

عداد اسماء الله همان گونه که از پیامبر عظیم الشان اسلام و ائمه معصومین منقول است و مطابق اجماع خاصه و عامه نرد و نه اسم مبارکند، در قرآن مجید به کرات پیامبران به انواع صبر امر گردیده و احاد بشر به احراز صبر توصیه گشته اند و صابرین ستوده و تمذیح شده اند، حدود ۷۰ مرتبه در قرآن کلمه صبر به کار رفته است.

صبر وجه امتیاز انسان از الباقی مراتب هستی است، صبر قابلیت بالقوه در قوم بشر است که در صورت ممارست و تسلط بر نفس بالفعل درمی آید و نفس به حسنه صبر آراسته می گردد و این چنین نفس صبور و تجلی پروردگار رحمان است.

به هر تقدیر پژوهش پیرامون مفهوم صبر تفکر در ابیحات کلامی (علم کلام) نظیر موضوعاتی چون ایمان، مزایای ایمان، جایگاه نیت و قضا و قدر را می‌طلبد. به طور خلاصه در تعریف علم کلام یا علم نظر گفته‌اند: علم استدلال دینی و کنکاش در فلسفه طبیعی و مابعدالطبیعی مطابق قانون شریعت است.

برهان نقطه مشترک فلسفه و کلام می‌باشد. با این تفارق و تمایز که علم فلسفه مخض آزادانه و فارغ از تقيیدات دینی به معقولات می‌پردازد، در حالی که علم کلام اصرار به پابندی به دین دارد.

صبر از جنبه لغوی بنابر نظر راغب به معنای استقامت و زیدن و تسلط بر نفس و خودداری آمده است. البته در معنای کتمان خوبی‌ها نیز به کار رفته است و در آموزه های رفاری مدارا کردن و شکیبایی با خلق همچنین استفاده شده است. باز هم در معنای صبر، راغب بیان نموده: «خودداری در تنگی و سختی است و بازداشتن نفس از آنچه عقل و دین نهی نموده».

این نوشتار صبر را تا حدودی از منظر روایات و احادیث اسلامی بررسی کرده، صبر و رضا در فرهنگ غنی عرفانی و در آینه سلوک عرفای اسلامی منزلت عالی و بارزی دارد. در رویه عرفان اسلامی که در پی شکل‌گیری انسان کامل است، صبر ستون استوار است. بنا به نص آیه ۱۰ سوره شریفه زمر «وَلِرَبِّكَ فَاصْبِر».

از این روست که اهل حال، قیل و قال و محنت‌های عالم را به این عروس هزار داماد و امی گذارند و صبر پیشه می‌سازند.

سزاوار است که صبر را در نهاد خود تقویت نماییم و این مفهوم متعالی را به صورت یک فرهنگ عمومی تعمیم دهیم: مدارا بر مردم پایداری در قبال ناکامی ها، امتناع از معاصی، ایجاد تعادل روحی مستمر و به تعبیر قرآن «كظم الغیظ» از نمونه آثاری است که دارای استعداد ارتقای اخلاقیات در روزمرگی جامعه هستند.

صبر رمز و از چیرگی بر دشواری هاست. صبر عامل و انگیزه گذر از گردنه های سخت تربیت هاست. تقویت تاب تحمل مشقت هاست. به راستی که صابرین در هنگام هجرم امواج خروشان مقیم ساحل مرحمت های مقام قدسی پروردگارند، آنان که سنگلاخ وصول صبر را هموار نمودند، مرتبه صبر و مرحله و راهی که مقام رضاست، گوارای جانیشان باد.

در این اوراق سعی بر آن داشتم که از تعریض سخن امتناع نموده و به ایجاز گویی بسنده نمایم و در خاتمه خاضعانه آرزو مندم تلاشم در نگارش کتاب «در حرم صبر» مقبول درگاه حضرت احدیت قرار گیرد و محل اعتناء و خرده گیری اهل کمال و فضل شود.